

Latomaa S., E. Luukka & N. Lilja (toim.) 2017. Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa – Language awareness in an increasingly unequal society. AFinLAN vuosikirja 2017. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 75. Jyväskylä. s. 114–132.

Anne-Maria Karjalainen¹, Milla Luodonpää-Manni² & Veronika Laippala²
Helsingin yliopisto¹, Turun yliopisto²

Hyvinvointivaltio ja kielitietoisuus: hyvinvoinnin diskurssit neljän suurimman puolueen eduskuntavaaliohjelmassa¹

In this article, we study discourses concerning welfare in political texts. The material consists of programs written for parliamentary elections between 1991 and 2015 by the four largest parties in Finland. The frame of reference of this study is social constructivism. We used both quantitative and qualitative methods. First, we explored the typical phrases related to the word *welfare* with keyword analysis. These phrases were then examined in more detail. The study shows that in each party's programs two prevalent themes in terms of welfare can be found: that concerning economics and competitiveness of the state and that concerning welfare responsibility. It is also shown that each party has its own discourse within these themes. Increasing language awareness in society is important in order to recognize the various discourses concerning the welfare state and to understand the implications that these discourses have for the development of the society.

Keywords: welfare, program for parliamentary elections, keyword analysis, discourse analysis

Asiasanat: hyvinvointi, eduskuntavaaliohjelma, avainsana-analyysi, diskurssianalyysi

---

1 Artikkelin teoriatausta ja laadullinen analyysi ovat Anne-Maria Karjalaisen ja Milla Luodonpää-Mannin käsialaa. Määrällisestä analyysistä on vastannut Veronika Laippala. Kiitämme kahta anonyymää arvioijaa ja emeritusprofessori Risto Eräsaarta arvokkaista kommentteista, jotka ovat auttaneet terävöittämään artikkelin käsitteistöä. Artikkelin mahdollisesti jääneistä puutteista vastaamme luonnollisesti itse.

1 Johdanto

Suomalaista hyvinvointia on yleisesti ottaen tutkittu paljon. Hyvinvoinnin tutkimus perustuu usein erilaisiin mielipidettä kartoittaviin kyselyaineistoihin tai rekisteripohjaiseen tietoon, esimerkiksi terveystietoihin. Sen sijaan tutkimusta hyvinvointivaltion taustalla olevista toimijoista ja toimijoiden käyttämästä kielestä on tehty vähemmän (ks. kuitenkin Saarinen, Salmenniemi & Keränen 2014; Nygård 2015). Kieltä käyttäessään eri toimijat eivät ainoastaan kuvaa ympäröivää fyysistä ja sosiaalista todellisuutta, vaan samalla myös rakentavat sitä. Näin ollen hyvinvointipuheella luodaan retoriikkaa, vaatimuksia ja normatiivisia odotuksia suhteessa hyvinvointiin. Kieli on sosiaalista toimintaa, resurssi, jota voidaan käyttää eri tavoin ja erilaisin seurauksin.

Hyvinvointivaltion taustalla olevista toimijoista suurimmat eduskuntapuolueet ovat keskeisessä roolissa. Puolueiden vaaliohjelmat ovat kyllästettyjä hyvinvointipuheella, mutta eri puolueiden lähtökohdista hyvinvointia voidaan käsitellä hyvin eri tavoin. Aineistomme koostuu neljän suurimman puolueen (vuoden 2015 eduskuntavaalien tuloksen mukaan) eduskuntavaaliohjelmista vaalivuosilta 1991–2015. Tutkimuksessa kysymme, mistä puolueet puhuvat silloin, kun ne puhuvat hyvinvoinnista. Tutkimuskysymys operationalisoidaan avainsana-analyysin avulla (luku 5). Avainsana-analyysi kvantitatiivisena menetelmänä paljastaa kullekin puolueelle tyypillisen tavan puhua hyvinvoinnista. Jatkamme tätä analyysia laadullisesti tutkimalla, minkälaisia puoluekohtaisia, ideologisia diskursseja konstruoi näistä puolueille tyypillisistä tavoista puhua hyvinvoinnista.

Tutkimuskohteenamme on diskurssi eli kaikki kielenkäyttö kontekstissaan ja erilaiset kielenkäyttötavat, jotka heijastavat jotain näkökulmaa tai ideologiaa (Gee 1999). Soveltamamme diskurssianalyysi on myös kriittistä (*critical discourse analysis*), koska mielestämme kieli itsessään on poliittista. Kielenkäyttö sisältää aina sosiaalisen hyväksynnän tai hylkäämisen mahdollisuuden, eli kielenkäyttö rakentaa todellisuutta, jossa jokin vaihtoehto on ”enemmän totta” tai hyväksyttävämpi kuin toinen vaihtoehto. Ideologia rakentuu tekstin sisällä. (Fairclough 2010: 57.) Koska kieli ja kielenkäyttö on poliittista, tutkimuksessa tarkasteltavat diskurssit ovat ideologisia. Kieli ei ole pelkästään ajatusten ja viestinnän väline, jolla kuvataan maailmaa sellaisena kuin se on. Kieltä voidaan merkityksellistää eri tavoin. Kieli on diskurssitutkimuksen näkökulmasta katsoen joustava ja notkea resurssi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009.) Tutkimme diskurssianalyysin menetelmin ja näkökulmasta sitä, millaisia eroja eri puolueiden hyvinvointipuheessa on ja minkälaisia ideologisia eroja puheessa syntyy puolueiden välille. Hyvinvoinnin diskursseja tarkastellaan sosiaalisen konstruktionismin viitekehityksessä diskurssianalyysin ja korpuslingvistiikan tarjoamin keinoin. Tavoitteenamme on lisätä tietoisuutta hyvinvointivaltion idean ympärillä käytävistä kielellisistä kamppailuista.

2 Hyvinvointi eriarvoistuvassa yhteiskunnassa

Suomen yhteiskunnallinen toimintamalli noudatteli 1980–90-lukujen taitteeseen asti suunnittelutalouden paradigmaa. Toimintamallia ennen 1990-lukua voi kuvata patriarkaaliseksi, keskitetyn päätöksenteon ja byrokratian hallintoajatteluksi, jossa myös tulopolitiittinen kokonaismalli takasi sen, että elinkeinoelämä oli pitkälti turvassa markkinakilpailulta. Tulopolitiikka ja julkisen sektorin hyvinvointipolitiikka olivat tiiviisti yhdistettyinä toisiinsa (Alasuutari 2004). Suomalainen hyvinvointivaltiomalli perustuu historiallisesti tarkastellen talouskasvun, ansiotyön ja sosiaaliturvan liittoon (Helne 2016). Tätä hyvinvointijärjestelmää leimasi se, että vastuu sosiaalisesta hyvinvoinnista oli valtiolla – käytettiin käsitettä *hyvinvointivaltio*, kunnes 1990-luvulta eteenpäin painottui termi *hyvinvointiyhteiskunta*. Retorisessa muutoksessa korostui se, että vastuu hyvinvoinnista siirtyi valtiolta enemmän kansalaisyhteiskunnalle (mm. Nygård 2015). Toisaalta myös näkökulma hyvinvointipolitiikkaan muuttui: se nähdään yhä enemmän sosiaalisena investointina (mm. Kettunen 2015).

Hyvinvointivaltiotutkimuksen mukaan hyvinvointivaltiopuheessa on 1980–90-luvun taitteesta lähtien tapahtunut suuri muutos: hyvinvointivaltiopuhe on korvattu uudella kansallisen kilpailukyyn parantamisetoksella; poliittisessa keskustelussa korostuu talous ja valtion kilpailukyky (Kettunen 2008: 169; Eskelinen 2011: 65). Muutos on ulottunut myös – ja ehkä ennen muuta – suomalaiseen sosiaalipolitiikkaan, jossa on tapahtunut paradigman muutos suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen (Kananen 2008). Paradigmamuutos lähti liikkeelle uusista julkisista puhetavoista (esimerkiksi OECD:n puitteissa), joilla arvioitiin valtion ja kuntien hallinnon ja niiden palveluksessa olevien henkilöiden toimintaa. Julkisessa keskustelussa alkoi jo 1980-luvun alkupuolelta alkaen esiintyä uudenlaista puhetapaa, jossa korostettiin palveluiden asiakkaan ja tavallisen kansalaisen näkökulmaa samalla, kun kritisoitiin virkavaltaisuutta ja jäykkää byrokratiaa. Uudet puhetavat ilmaantuivat pian esimerkiksi uuden lainsäädännön perusteluihin. Lainsäädännön myötä myös institutionaaliset käytännöt muuttuivat. (Alasuutari 2004.)

Vallitsevaksi puhetavaksi on 2000-luvulla muotoutunut puhetapa Suomesta pieninä maana, jonka on pakko selvittää globalisaation voimien edessä. Tämä puhetapa ei ole ainoastaan poliittisten puolueiden konsensus, vaan siihen ovat liittyneet myös suomalainen yritys-elämä ja työmarkkinajärjestöt (Ahlqvist & Moisio 2014). Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko vahvistaa hyvinvoinnin ja talouskasvun yhteyden: ”Historiassa ei ole esimerkkejä hyvinvoinnin säilymisestä taloudellisen kasvun romahdettua” (VNK 2013: 17). Myös vallalla oleva tapa mitata edistystä bruttokansantuotteen kasvulla pönkittää talouskasvun ja hyvinvoinnin itsestään selvänä pidettyä yhteyttä.

Vuonna 2016 solmittu kilpailukyky sopimus voidaan nähdä huipennuksena tälle uudenlaiselle kilpailukykyvaltioidiskurssille. Kansainvälinen kilpailukyky viittaa valtion kapasiteettiin kilpailla muiden valtioiden kanssa kansainvälisesti vapaasti liikkuvista pääomista. Kilpailukyky on käsitteenä vaeltanut liike-elämästä koskemaan yritysten sijaan valtioita. Valtion pääasiallinen tehtävä ei olekaan enää tehdä yrityksistä kilpailukykyisiä, vaan tehdä valtion manageroimasta taloudesta kilpailukykyinen kansainvälisiä pääomia ja yrityksiä varten (Fougner 2006; Kantola 2006: 158). Valtion kansainvälinen kilpailukyky on jopa syrjäyttämässä kansallista turvallisuutta valtiojohdon ykkösprioriteettina.

Samaan aikaan, kun tutkimukset osoittavat muutosta hyvinvointivaltiosta kilpailukyky-yhteiskuntaan, valtaosa suomalaisista pitää hyvinvointivaltiota ja -yhteiskuntaa edelleen elintärkeänä. Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimus vuodelta 2011 tiivistää hyvin suomalaisten tunnot:

Kyse on siitä, että hyvinvointivaltio koetaan joksikin sellaiseksi, mitä ilman emme tule toimeen. Se on osa suomalaista identiteettiä. Se on suomalaisen yhteiskuntasopimuksen ydin ja jokaista poliittista ohjelmaa vähintään rivien välistä ohjaava voima. Se on myös turvaa antava vakuutus niin arjen kuin maailman epävarmuuksia vastaan. (Haavisto & Kiljunen 2011: 91.)

Hyvinvoinnin ideologisia diskursseja puolueiden vaaliohjelmissa ei ole aiemmin tutkittu, mutta hyvinvointiretoriikkaa erilaisissa valtiollisissa asiakirjoissa – kuten hallitusohjelmat, erilaisten työryhmien mietinnöt ja raportit – on tutkittu monipuolisesti (mm. Kantola 2006; Kananen 2008; Saarinen ym. 2014). Hallitusohjelmissa yhteys kilpailukykyyn ja hyvinvoinnin välillä nähdään vahvana: hyvinvointimallin puitteet määräytyvät valtion velan mukaisesti, ja velkaa on lähtökohtaisesti pienennettävä (Kantola 2006: 174). Hallitusohjelmista on tulkittavissa siirtymä hyvinvointivaltiosta markkinoilla hyvinvoivaksi tunnustettuun valtioon – hyvinvoivia kansalaisia ei nähdä arvona sinänsä, vaan resurssina taloudelliseen menestykseen (Saarinen ym. 2014). Hallituksen asiakirjoja tutkimalla paljastuu muutos kansallispoliittisesta hyvinvointivaltiosta jälkikansalliseen kilpailuvaltioon: kyseessä on vakiintuneiden termien ja käsitteiden, kuten *hyvinvointivaltion*, *sosiaalipolitiikan* tai *tasa-arvon*, merkitysten uudelleenmuotoutuminen. Tälle kielenkäytölle on luonteenomaista, että sosiaalipolitiikan rooli oikeutetaan sen merkityksellä talouskasvulle ja kansainväliselle kilpailukykyille. (Nygård 2015.) Suomessa käynnissä olevan eriarvoistumiskehityksen kannalta (kuten erot elinajanodotteessa, sairastavuudessa tai tulonmuodostuksessa) ei ole yhdentekevää, mistä paradigmasta käsin sosiaalipolitiikkaa tehdään: nähdäänkö kansalaisten hyvinvointi arvona sinänsä vai talouskasvun ja kilpailukykyyn mahdollistajana. Tätä taustaa vasten on tärkeää tutkia eduskuntavaaliohjelmaa puoluepoliittisina teksteinä ja niissä konstruoituja ideologisia hyvinvoinnin diskursse-

ja, jotka rakentuvat kielenkäytön ja ympäröivän maailman vuorovaikutuksessa. Loppuluvussa pohdimme myös näiden ideologisten diskurssien yhteiskunnallisia seurauksia.

3 Vaaliohjelmat tekstilajina

Tutkimuksen aineisto koostuu Suomen Sosialidemokraattisen puolueen, Kansallisen Kokoomuksen, Suomen Keskustapuolueen ja Perussuomalaisen vuosien 1991–2015 eduskuntavaaliohjelmissa. Nämä tekstit ovat yhteiskunnallisessa kokonaisuudessa ajatellen poliittisen eliitin kirjoittamia tekstejä. Vaaliohjelmat syntyvät politiikan teon kentässä: ne eivät ole mitään tahansa papereita, vaan ne kirjoitetaan siksi, että ohjelmilla pyritään vaikuttamaan ja vakuuttamaan. Se tekee vaaliohjelmissa aivan erityisiä dokumentteja ja tutkimusaineistoja.

Vaaliohjelmien syntyprosessia selvitimme haastatteleamalla edustajaa kaikista neljästä puolueesta². Haastattelujen perusteella hahmottui selkeä ja puolueille yhtenäinen vaaliohjelmien syntykaari. Ohjelmat valmistellaan puolueen sisäpiirissä erilaisissa työryhmäkokoonpanoissa. Puoluetoimisto tekee taustatyötä, joka saattaa sisältää omien tutkimusten tai kartoitusten tekoa tai valmiiden tutkimusten hyödyntämistä. Työryhmien sisällä on usein mukana asiantuntijoita (”yliopistomiehiä” kuten yksi haastateltava heitä kuvaa), mutta asiantuntijoidenkin tulee olla joko puoluekirjan omaavia tai muuten puoluetta lähellä olevia. Puolue saattaa tehdä niin sanottuja kenttäkierroksia eli kerätä puolueen kenttäväeltä ajatuksia ja ideoita vaaliohjelmiin. Lopuksi puoluetoimiston työntekijöistä koostuva ydintiimi kokoaa eri työryhmien ja yksittäisten henkilöiden pohjapaperit yhtenäiseksi vaaliohjelmaksi. Puolueesta riippuen joko puheenjohtaja tai jokin puolue-elin hyväksyy ohjelman, minkä jälkeen se julkaistaan.

Internet on tuonut ohjelmille näkyvyyttä, ja ne ovat nykyisin kaikkien helposti saatavilla puolueiden internetsivuilta. Usea haastateltava korosti sitä, että ”ajan henki” tai vaalien ilmapiiri vaikuttaa paljon ohjelmatyöhön. Yksi haastateltava käyttää ilmaisua ”vaali-ilmasto”, joka määrittää, millä kysymyksillä vaaliohjelmissa aletaan tehdä politiikkaa. Vaikka esimerkiksi kaavoitus olisi tärkeä aihe puolueelle, mutta se ei ole vaali-ilmastossa esillä, teemaa ei nosteta vaaliohjelmaan politiikan tekemisen keskiöön. Myös se, onko puolue oppositiossa vai hallituksessa ohjelman kirjoitushetkellä, on merkittävä tekijä ohjelman kirjoituksessa.

2 Kiitämme puolueiden asiantuntijoita, jotka kertoivat löyhästi teemoitetuissa haastatteluissa puolueiden eduskuntavaaliohjelmien syntyprosessista. SDP: Esa Suominen, haastatteluhetkellä opetusministeri Krista Kiurun avustaja; kokoomus: Jukka Manninen, haastatteluhetkellä suunnittelupäällikkö, kokoomuksen puoluetoimisto; keskusta: Ilkka Mieltinen, haastatteluhetkellä keskustan puoluetoimiston poliittinen sihteerit; perussuomalaiset: Ossi Sandvik, entinen puoluesihteerit ja haastatteluhetkellä projektijohtaja.

Vaaliohjelmia eivät kirjoita puolueen ulkopuoliset konsultit tai mainostoimistot – kuten eräs haastateltava toteaa: ”mitä sellasella puolueella tekee mikä ei pysty itte sisältöjä luomaan”. Tutkimuksen aineistona olevien eduskuntavaaliohjelmien muoto ja sanamäärä vaihtelevat paljon vaalivuodesta toiseen. Myös yhden puolueen sisällä saattaa tapahtua suuria muutoksia. Esimerkiksi perussuomalaisten lyhin vaaliohjelma vuodelta 2015 käsittää 297 sanaa ja pisin vaaliohjelma vuodelta 2011 sisältää 20 659 sanaa. Kokonaisuudessaan tämän tutkimuksen aineisto sisältää 116 004 sanaa ja jakautuu eri puolueiden välillä seuraavasti: Keskusta 40 213, Kokoomus 18 788, Perussuomalaiset 32 117 ja SDP 24 886 sanaa.

Puolueohjelmiin verrattuna vaaliohjelmia on Suomessa tutkittu verrattain vähän. Siinä missä Suomessa esimerkiksi Olavi Borg ja Eeva Aarnio ovat nostaneet puolueohjelmat valtiotieteelliseen tutkimuskenttään, Yhdysvaltojen poliittisessa järjestelmässä puolueohjelmia ei ole katsottu niinkään tärkeiksi, vaan huomio on kiinnittynyt ennen kaikkea vaaliohjelmiin (mm. Borg 1964; Latva-Äijö 1983; Aarnio 1995; Aarnio & Kanerva 1995; Aarnio & Palonen 1995; Aarnio 1997; Borg 1995; Cockburn 2000; Doyle 2000). Vaaliohjelmat ovat neljän vuoden välein toteutuva ulostulo puolueilta sekä omien jäseniensä että kilpailevien puolueiden suuntaan.

4 Teoreettis-metodologiset lähtökohdat

Tutkimus on toteutettu sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä diskurssianalyysin ja korpuslingvistiikan tarjoamin keinoin. Sosiaalinen konstruktionismi on sekä kielitieteessä että yhteiskuntatieteissä käytetty teoriakehys (ks. esim. Heikkinen 1999; Pälli 2003; Alasuutari 2004; Virsu 2007; Saarinen ym. 2014; Nygård 2015). Sosiaalisessa konstruktionismissa kielenkäyttö ajatellaan todellisuutta rakentavaksi, muokkaavaksi ja representoivaksi aktiiviseksi toiminnaksi (Gergen 1985). Kieli ei ole neutraalia, vaikka se usein objektivoidaan näyttäytymään inhimillisestä merkityksestä riippumattomana. Koska kieli ei ole neutraali, se myös legitimoii vallitsevien käsitteiden asettajien asemaa. Sosiaalinen konstruktionismi tarjoaa välineitä itsestään selvinä esitettyjen väitteiden ideologisten taustaoletusten purkamiseen (Virsu 2007: 347).

Politiikka on valtaosaltaan kielen varassa olevaa toimintaa (Mickelsson 2007: 24). Hallinnossa tämä ilmenee erityisesti sellaisissa käsitteissä, joita on vaikeaa esittää vastustavansa – kuten *hyvinvointi* (Yliaska 2014: 19). Kielenkäytön taustalla olevia ideologisia oletuksia voi purkaa tekemällä näkyväksi itsestään selvänä näyttäytyviä kielellisiä valintoja tai muutoksia. Esimerkiksi se, että Suomi ja muut Pohjoismaat ovat viime vuosikymmeninä siirtyneet selvästi kohti markkinaehtoisempia ratkaisuja, on tuottanut uudenlaisia termejä hyvinvointivaltiokeskusteluun: *ulkoistaminen*, *tilaaja-tuottaja-malli* tai

tehokkuus rakentavat erilaista todellisuutta kuin suunnittelutalouden iskusanat. Sosiaalisessa konstruktionismissa korostuu ajatus, että termit, joiden kautta maailmaa ymmärretään, ovat historiallisesti sijoittuneen vuoropuhelun tulosta (Gergen 1985; Hacking 2009: 102–133, 139). Voi esimerkiksi kysyä, millaisessa yhteiskunnassa eläisimme nyt, jos 1950-luvulla *hyvinvointivaltio*-termin sijaan käyttöön olisi vakiintunut ehdotettu *yhteishyvävaltio* (Kettunen 2008: 154).

Myös diskurssianalyysissä ajatellaan kielenkäytön luonteen olevan nimenomaan todellisuutta rakentavaa ja tuottavaa. Diskurssianalyysiin liittyy myös vahva oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta. Kielenkäyttö merkityksellistää, järjestää, rakentaa, uusintaa ja muuttaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa me elämme (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016: 26). Kieli ei ole vain kommunikointiin tarkoitettu koodisto. Yksinkertaistettuna diskurssianalyysi tutkii sitä, miten ihmiset käyttävät diskursseja ja miten diskurssit käyttävät ihmistä (Potter & Wetherell 1987: 9, 1990).

Lähestymme ideologisia hyvinvointidiskursseja poikkitieteellisesti yhdistämällä kielentutkimuksen, politiikan tutkimuksen ja korpuslingvistiikan menetelmiä yhteiskunnallisesti relevantin sosiaalipoliittisen aiheen tutkimuksessa. Tutkimuskohteenamme on poliittisten puolueiden kielenkäyttö kontekstissaan eli analysoimme, mistä puolueet itse asiassa puhuvat, kun ne puhuvat hyvinvoinnista. Aineistomme koostuu neljän suurimman puolueen eduskuntavaaliohjelmista vaalivuosilta 1991–2015. Tutkimme, millaisia teemoja puolueiden hyvinvointipuheessa rakentuu ja millaisia ideologisia diskursseja puolueet konstruoivat näiden teemojen sisällä.

Tutkimuksessa olemme hyödyntäneet sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Ensimmäisessä vaiheessa *hyvinvointi*-alkuisiin sanoihin liitettyjä käsitteitä tarkasteltiin määrällisesti niin sanotulla avainsana-analyysillä (Scott & Tribble 2006). Korpuslingvistikassa avainsana-analyysi tarkastelee aineiston tilastollisesti tyypillisiä tai yliedustettuja sanoja eli avainsanoja. Tavallisesti niiden sanotaan kertovan jotain aineiston aiheesta ja tyylistä. Käsillä olevassa tutkimuksessamme muokkasimme tätä menetelmää niin, että se soveltui puolueohjelmien välisten erojen tarkasteluun nimenomaan ideologisten hyvinvointidiskurssien näkökulmasta.

5 Avainsana-analyysi paljastaa eroja puolueiden suhteessa hyvinvointiin

Määrällinen analyysi aloitettiin pilkkomalla koko aineisto virkkeiksi ja muuttamalla kaikki sanat perusmuotoon Finnish Dep Parserin avulla (ks. FDP). Tämän jälkeen aineistosta laskettiin kaikkien *hyvinvointi*-alkuisten sanojen frekvenssit (ks. taulukko 1). Tämän perusteella tarkempaan tarkasteluun valittiin kolme ensimmäistä eli *hyvinvointi*, *hyvin-*

vointivaltio ja *hyvinvointiyhteiskunta*. Jotta avainsana-analyysi keskittyisi nimenomaan näiden sanojen kanssa tyypillisesti esiintyviin sanoihin eikä vaaliohjelmien eroihin ylipäätään, eristimme teksteistä kaikki yllä mainitut *hyvinvointi*-alkuiset sanat konteksteissaan, jotka määrittelimme kolmen virkkeen mittaisiksi. Tämän jälkeen kokosimme näissä kolmen virkkeen ikkunoissa esiintyvät sanat yhteen ja koostimme näistä puoluekohtaiset aineistot, jotka sisältävät kaikki *hyvinvointi*-alkuisten sanojen kanssa esiintyvät sanat kaikista eri vuosina julkaistuista vaaliohjelmista. Avainsanat laskettiin aineistoille *log likelihood* -menetelmällä. Tämän avulla selvitettiin sanat, jotka esiintyvät puoluekohtaisissa aineistoissa odotettua useammin (ks. Biber, Connor, Upton, Anthony & Gladkov 2007; Scott 2011) (ks. taulukko 2). Referenssiaineistona käytimme muiden puolueiden vastaavia sanalistoja. Tuloksena saimme siis listat sanoista, jotka esiintyvät *hyvinvointi*-alkuisten sanojen kanssa ja ovat tyypillisiä nimenomaan kullekin yksittäiselle puolueelle, kun niitä verrataan toisten puolueiden tuottamiin vaaliohjelmiin. Nämä avainsanojen erot puolueiden välillä ovat tilastollisesti merkitseviä.

TAULUKKO 1. Yleisimmät *hyvinvointi*-alkuiset yhdyssanat ja niiden frekvenssit aineistossa.

hyvinvointi	217
hyvinvointiyhteiskunta	63
hyvinvointivaltio	36
hyvinvointipalvelu	21
työhyvinvointi	8
hyvinvoiva	7

TAULUKKO 2. Kymmenen tyypillisintä *hyvinvointi*-alkuisten sanojen kanssa esiintyvää avainsanaa neljän suurimman puolueen eduskuntavaaliohjelmissa.

Keskusta	Kokoomus	SDP	Perussuomalaiset
keskusta	parempivointivaltio	turvallisuus	perussuomalainen
liikunta	kokoomus	sosiaalidemokraatti	sosiaali
tukea	korjausliike	täystyöllisyys	teollisuus
nuori	minä	tärkeä	pohjoismainen
lapsi	matka	taloudellinen	terveyspolitiikka
perhe	turisti	osoittaa	terveyspalvelu
menestys	opintotuki	joukkotyöttömyys	päätöksentekojärjestelmä
unioni	vaikea	lujittaa	mielipide
ihmisyys	kokoomuslainen	jäsen	kansalainen
oma	riittää	eriarvoisuus	koska

Avainsana-analyysi mahdollisti eri puolueiden hyvinvointiin, hyvinvointivaltioon ja -yhteiskuntaan liittyvien juuri tälle puolueelle tyypillisten keskustelunaiheiden tunnistamisen

tekstimassasta. Avainsanojen perusteella keskustan vaaliohjelmissa hyvinvoinnista puhutaan muita puolueita korostetummin muun muassa *lasten, nuorten ja perheiden* yhteydessä. Kokoomuksen vaaliohjelmissa hyvinvoinnin yhteydessä esiintyvät puolestaan esimerkiksi avainsanat *parempivointivaltio, korjausliike, matka ja turisti*. Perussuomalaisen avainsanoissa korostuvat muun muassa *teollisuus, pohjoismainen ja terveystaloudellinen*. SDP:n vaaliohjelmissa hyvinvoinnista puhutaan muita puolueita tyypillisemmin esimerkiksi työllisyyden ja työttömyyden yhteydessä.

Jotta pääsisimme tarkemmin käsiksi hyvinvoinnin diskursseihin, analysoimme toisessa vaiheessa aineistoa laadullisesti. Kunkin tarkasteltavana olevan puolueen vaaliohjelmien avainsanoista järjestelmälliseen tarkasteluun valittiin kymmenen tyypillisimmän *hyvinvointi*-alkuisten sanojen kanssa esiintyvää sanaa. Näitä kymmentä avainsanaa ja niiden käyttöä tarkasteltiin lähemmin vaaliohjelmakontekstissaan. Laadullisen analyysin tuloksena selvisi, että kun puolueet puhuvat hyvinvoinnista, ne kytkevät hyvinvoinnin talouden ja vastuun teemoihin. Näin ollen vaaliohjelmissa konstruoiu kaksi teemaa, joiden sisällä esiintyy puoluekohtaisia, ideologisia hyvinvointidiskursseja eli puoluekohtaisia tapoja puhua hyvinvoinnista.

6 Hyvinvoinnin diskurssit vaaliohjelmissa

Avainsana-analyysi osoittaa, että neljän suurimman puolueen välillä on havaittavissa selkeitä eroja siinä, miten ne puhuvat hyvinvoinnista. Vaikka monet hyvinvointiin liittyvät teemat (kuten talous) ovat eri puolueille yhteisiä, puolueiden lähestymistapa teemoihin on usein erilainen ja kukin puolue rakentaa siten hieman erilaista ja omanlaistaan tapaa puhua hyvinvoinnista. Näin konstruoiu puoluekohtaisia, ideologisia hyvinvoinnin diskursseja.

6.1 Talous hyvinvoinnin perustana

Puolueet puhuvat hyvinvoinnista talouden ja kilpailukyvyn yhteydessä. Suomalainen hyvinvointi on kiinni siitä, miten valtiontalouden hoidossa onnistutaan, ja Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn tulee olla globaalisti vertailukelpoinen. Lähtökohtaisesti talous- ja kilpailukykykeskeisyyttä korostavat ja painottavat sanavalinnat ovat läsnä kaikkien puolueiden ohjelmissa, mutta tarkempi tarkastelu osoittaa, että puolueiden välille syntyy myös ideologisesti eroavia diskursseja.

- (1) *Kilpailukykyemme on heikentynyt ja elinkeinorakenteemme on murroksessa. Hyvinvointiamme ylläpidetään velaksi, niin taloudellisesti kuin ympäristönkin osalta.* (Kokoomus 2015.)

- (2) *Talouden pitäisi luoda ne aineelliset voimavarat, joiden avulla ihmiset voivat kehittää yhteisöjään ja kulttuuriaan sekä parantaa omaa elämänsä laatua. Nyt heikko talous uhkaa näitä inhimillisen elämän perustekijöitä.* (SDP 1995.)
- (3) *Kilpailukyky ja yrittäjyys etusijalle* (Perussuomalaiset 2015).
- (4) *Hyvinvointi ja jaksaminen synnyttävät vaurautta ja oikeaa kilpailukykyä* (Keskusta 2003a).

Esimerkeissä³ 1 ja 2 painottuu näkemys, jonka mukaan heikko talous tai kilpailukyky uhkaa sekä kansalaisten että ympäristön hyvinvointia ja ihmisten elämänlaatua. Tästä syystä kilpailukyky tulisi asettaa etusijalle (esimerkki 3). Toisaalta oikea kilpailukyky edellyttää myös hyvinvointia (esimerkki 4). Esimerkit paljastavat vaaliohjelmissa konstruoituvan kehän, jossa hyvinvointi edellyttää kilpailukykyä ja kilpailukyky hyvinvointia. Syntyy vaade hyvinvoinnin kehästä, jossa kansalaisten on oltava hyvinvoivia, jotta kansakunta pärjää globaalissa, valtioiden välisessä talouskilvassa. Yhteiskunnan tulee kuitenkin tulla vastaan tarjoamalla yhä kattavammat ja laajemmat hyvinvointipalvelut takaamaan kansalaisten hyvinvointia.

- (5) *Hyvinvoivat kansalaiset ovat keskeisin työelämän menestystekijä. Kaiken kasvupolitiikan keskiössä on inhimillisen ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen. Vahva, pohjoismaisen mallin mukaan toimiva hyvinvointiyhteiskunta on sosiaalisen pääoman luojana tärkeä kasvun avain. Sen toimintakyvystä täytyy pitää huolta.* (SDP 2011.)
- (6) *Suomessa pitää toimia niin, että menestymme paitsi talouskilvassa myös muussa hyvinvointivertailussa* (Keskusta 2011).

Esimerkki 5 on hyvä osoitus hyvinvoinnin kehän vaateesta: valtion toimintakyvystä täytyy pitää huolta, jotta valtio pystyy takaamaan kansalaisten hyvinvointipalvelut ja ylläpitämään näin kansalaisten hyvinvointia. Näin syntyy hyvinvoivia kansalaisia, jotka voivat pitää yllä valtion toimintakykyä. Esimerkissä 6 olevan rinnastuksen – *paitsi talouskilvassa myös muussa hyvinvointivertailussa* – myötä rakentuu yksiselitteinen todellisuuskuva: taloudessa menestyminen on hyvinvoinnissa menestymistä.

Silloin kun hyvinvoinnista puhutaan talouden ja kilpailukykyyn yhteydessä, hyvinvointivaltio nähdään tyypillisesti investointina tai sijoituksena. Investointi maksaa itsensä takaisin korkojen kera, kun kansalaiset voivat hyvin, käyvät töissä ja tuottavat valtiolle verovarvoja. Tämä havainto on linjassa muun tämän päivän hyvinvointipuheen tutkimuksen tulosten kanssa (esim. Kettunen 2015): hyvinvointipalvelut on alettu nähdä investointina, joka tuottaa kilpailukykyä.

3 Esimerkkien lihavoinnit ovat kirjoittajien.

- (7) *Hyvinvointivaltio on myös kannattava investointi: ilman sitä meille ei ole koulutettua, hyvinvoivaa työvoimaa jonka varaan rakentaa kasvaa* (SDP 2011).

Vaaliohjelmissa talous ja kilpailukyky esiintyvät teemoina yhä useammin hyvinvoinnin yhteydessä 2010-luvulle tultaessa. Vielä 1991 vaaliohjelmissa *kilpailukyky* esiintyy vain kokoomuksen ohjelmatekstissä, ja silloinkin se viittaa yritysten kilpailukykyyn.

- (8) *Suomalaisen hyvinvoinnin taloudellinen perusta lepää suomalaisen yritystoiminnan varassa. Tämän vuoksi yrittämisen edellytyksiä ja suomalaisten yritysten kilpailukykyä on kaiken tavoin edistettävä.* (Kokoomus 1991.)

Avainsana-analyysi osoittaa talouden ja kilpailukyvyn sanaston linkittyvän hyvinvointipuheeseen muita puolueita tyypillisemmin juuri kokoomuksella. Vuonna 2015 kokoomus puhuu hyvinvoinnin yhteydessä jo ennen muuta valtion kilpailukyvyn heikkenemisestä ja vaatii hyvinvointiyhteiskunnan rahoitusta laitettavaksi kestäväälle pohjalle:

- (9) *Julkisten palveluiden tarve kasvaa ja niiden rahoituksessa on kestävyysvaje. Kilpailukykyimme on heikentynyt ja elinkeinorakenteemme on murroksessa. [– –] Hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus täytyy laittaa kestäväälle pohjalle.* (Kokoomus 2015.)

Puhe yritysten kilpailukykyisyydestä on siis siirtynyt yrityksiin liittyvästä puheesta tarkoittamaan ylipäätään Suomen valtiontalouden kilpailukykyä globaalisti sekä hyvinvointipalvelujen rahoittamista kestäväällä tavalla.

Siinä missä kokoomuksen vaaliohjelmissa korostuu valtion talouden ja kilpailukyvyn suhde hyvinvointiin, keskustan vaaliohjelmille on tyypillistä linkittää kilpailukyky erityisesti perheiden hyvinvointiin. Hyvinvoivat perheet ovat keskustalla hyvinvointidiskurssin ytimessä, ja tähän liittyy esimerkiksi työn ja perheen yhteensovittaminen. Perheiden hyvinvoinnin katsotaan lisäävän Suomen kilpailukykyä.

- (10) *Kansantalouden kilpailukyky rapautuu pitkällä tähtäimellä, jos perheet voivat pahoin* (Keskusta 2003a, 2003b).

- (11) *Kun perheissä voidaan hyvin, myös työpaikoilla voidaan hyvin. Keskustan tavoitteena on perheiden elämänhallintaa sekä työllisyyttä, työhyvinvointia ja tuottavuutta lisäävä työelämän reformi.* (Keskusta 2011.)

Esimerkissä 10 rakentuu keskustalainen diskurssi, jonka mukaan perheiden täytyy voida hyvin, jotta kansantalouden kilpailukyky säilyy. Keskustan ajattelussa hyvinvoivat perheet näkyvät myönteisesti myös työhyvinvoinnissa (esimerkki 11).

Muihin puolueisiin verrattuna SDP:n hyvinvointidiskurssille on tyypillistä korostaa työllisyyden ja työttömyyden suhdetta hyvinvointiin. Puolueen vaaliohjelmissa työn

tekeminen ja työllisyys rakentuvat hyvinvoinnin takeeksi ja työttömyys taas pahoinvoinnin lähteeksi. SDP:n vaaliohjelmassa rakennetaan siis ideaa pohjoismaisesta hyvinvointitodellisuudesta, jossa takaamalla kaikille (palkka)työ voidaan saavuttaa ja kehittää hyvinvointiyhteiskunta.

- (12) *Pohjoismaisen hyvinvointiajattelun kestäväenä ytimenä on täystyöllisyyden tavoite, [– –] (SDP 1995).*
- (13) *Pitkittyvä joukkotyöttömyys murentaa hyvinvoinnin ja sosiaalisen tasa-arvon, kasvat-
taa vastakohtaisuuksia ja katkeroitumista. [– –] Työttömien taidot ruostuvat ja kansan-
talouden tuotantokyky heikkenee, jolloin talouden elyessä törmätään joillakin aloilla
nopeasti jopa työvoimapulaan. (SDP 1995.)*
- (14) *Hyvinvointiyhteiskunnan kehittäminen edellyttää täystyöllisyyttä (SDP 2007).*

Esimerkit 12–14 havainnollistavat SDP:läistä hyvinvointidiskurssia: täystyöllisyys on hyvinvointiajattelun ytimessä. Hyvinvointiyhteiskunnan kehittäminen edellyttää täystyöllisyyttä, ja työttömyys on uhka niin yksilön hyvinvoinnille kuin koko kansantaloudelle. Esimerkissä 13 rakentuukin näkemys työvoimasta eräänlaisena kansantalouden resurs-
sina, jota ei saa päästää rapautumaan.

SDP:n tavoin perussuomalaisten vaaliohjelmissä korostuu käsitys pohjoismaisesta hyvinvointivaltiomallista hyvinvoinnin perustana. Perussuomalaiset erottuvat kolmesta muusta puolueesta kuitenkin sillä, että puolueen ohjelmassa talousdiskurssi rakentuu muita puolueita vahvemmin perinteisen savupiipputeollisuuden varaan.

- (15) *Kuitenkin monet tutkimukset osoittavat, että pohjoismainen laaja hyvinvointivaltio-
malli ei estä korkeaa työllisyyttä, hyvää talouskasvua ja siten palveluiden laajaa rahoit-
uspohjaa, vaan päinvastoin mahdollistaa sen (Perussuomalaiset 2007).*
- (16) *Teollisuus elintärkeää alihankintayrityksille ja hyvinvointivaltiolle (Perussuomalaiset 2011).*
- (17) *Maan ja metsän antimia tuottavat, jalostavat ja kuljettavat yritykset luovat hyvinvoin-
tia koko Suomelle ja ovat maaseutu-asutuksen perusta (Perussuomalaiset 2011).*

Esimerkit 15–17 havainnollistavat perussuomalaisten vaaliohjelmille tyypillistä, muista erottuvaa hyvinvointidiskurssia, jossa hyvinvoinnin takaava, menestyvä talous nojaa perinteiseksi katsottuun teollisuuteen ja pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin. Erityisesti maa- ja metsätaloustuotteita jalostava teollisuus nähdään elintärkeänä hyvinvoinnin luomiseksi koko Suomelle. Perussuomalaisten hyvinvointidiskurssissa paljastuu siis myös aluepoliittinen ulottuvuus: teollisuuden katsotaan luovan edellytykset maaseutu-asutukselle.

Neljän suurimman puolueen vaaliohjelmissa hyvinvointi kytketään vahvasti talouden ja kilpailukyvyn teemoihin. Tämä puhe taloudesta ja hyvinvoinnista rakentaa todellisuutta, jossa kansalaisten ja poliittisen järjestelmän täytyy pitää huolta hyvinvointivaltion tai yhteiskunnan taloudesta ja kilpailukyvystä, jotta hyvinvointi Suomessa olisi mahdollinen. Hyvinvointipalvelut nähdään sosiaalisena investointina Suomen kilpailukyvyn parantamiseksi. Syntyy kehämäinen vaade hyvinvoivasta valtiosta ja hyvinvoivista kansalaisista kilpailukyvyn ja menestyksen takaajina.

Vaikka taloutta ja kilpailukykyä korostavat ja painottavat sanavalinnat ovat läsnä kaikkien puolueiden ohjelmissa, eri puolueiden välillä on kuitenkin selkeitä diskursiivisia ja ideologisia eroavaisuuksia. Kokoomukselle on tyypillistä puhua kestävästä taloudesta ja kilpailukyvystä hyvinvoinnin perustana. Keskustan diskurssissa kilpailukykyyn linkittyvät erityisesti hyvinvoivat perheet ja esimerkiksi työn ja perheen yhdistämisen mahdollistavat rakenteet. SDP:llä puolestaan korostuu täystyöllisyys ja palkkatyö hyvinvoinnin takeena ja työttömyys pahoinvoinnin lähteenä. Perussuomalaisilla hyvinvointi rakentuu perinteisen raskaan teollisuuden ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion varaan.

6.2 Kuka kantaa vastuun hyvinvoinnista?

Toinen eduskuntavaaliohjelmien keskeinen teema on vastuu. Vastuuteemassa on kyse siitä, kenelle tai mille taholle vastuun hyvinvoinnista ajatellaan kuuluvan: ihmiselle itselleen, perheyhteisölle vai yhteiskunnalle. Suomessa on viime vuosikymmeninä yhä voimakkaammin oletettu, että yhteiskunta kantaa vastuun kansalaisten hyvinvoinnista (esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden kautta). SDP:n vaaliohjelmissa painottuikin tämä perinteinen valtion tai järjestelmän vastuu hyvinvoinnista:

(18) *Toimiva ja tasa-arvoinen hyvinvointiyhteiskunta takaa parhaiten kaikkien kansalaisten turvallisuuden. Fyysinen turvallisuus kuuluu hyvinvointiyhteiskuntaan sosiaalisen ja taloudellisen turvallisuuden ohella.* (SDP 2007.)

(19) *Yhteiskunnan kaikista jäsenistä on pidettävä huolta* (SDP 2007).

Hyvin lähellä SDP:n perinteistä vastuupuhetta on perussuomalaisten vaaliohjelmissa rakentuva pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan malli. Pohjoismainen hyvinvointimalli rakentuu julkisin palveluin tuotetusta hyvinvoinnista, jossa järjestelmä kantaa huolen kansalaisista (esimerkki 20). Erona SDP:hen on kuitenkin se, että perussuomalaiset asettavat perinteisen pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin vastakohtaksi EU:lle ja Euroopan integraatiolle (esimerkki 21).

(20) *Perussuomalaiset kannattavat perinteistä pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia, jossa sosiaali- ja terveyspalvelut turvataan kaikille kansalaisille* (Perussuomalaiset 2007).

- (21) *Perussuomalaisten mielestä Suomen tulee jatkaa perinteisellä pohjoismaisella hyvinvointipolitiikalla, jossa valtiolta viime kädessä turvaa jokaiselle kansalaiselleen ihmisarvoisen elämän. Nyt pohjoismaista mallia on alettu Suomessa raivata EU:n edustaman köyhäinhuoltoyhteiskunnan tieltä.* (Perussuomalaiset 2007.)
- (22) *Perusedellytys on, että maahanmuuttajat tulevat osaksi Suomen kansaa, elävät maamme lakien mukaan, antavat ammattitaitoisen työpanoksen yhteisen hyvinvointimme luomiseen, omaksuvat kielemme ja kulttuurimme sekä pohjoismaisen yhteiskuntajärjestelmämme* (Perussuomalaiset 1999).

Esimerkissä 21 on huomionarvoista se, että perussuomalaisille tyypillinen EU-kriittisyys läpäisee myös heidän hyvinvointidiskurssinsa. EU:n edustamasta hyvinvointipolitiikasta käytetään melko kärkevää vertausta ”köyhäinhuoltoyhteiskuntana”. Esimerkki 22 osoittaa, että myös puolueen maahanmuuttokriittisyys on niin ikään läsnä perussuomalaisten hyvinvointidiskurssissa: maahanmuuttajilta edellytetään työpanosta nimenomaan hyvinvoinnin luomiseen.

Siitä, kenelle tai mille taholle vastuun hyvinvoinnista ajatellaan kuuluvan, onkin löydettävissä erilaisia ideologisia diskursseja eri puolueissa: SDP:n ja perussuomalaisten valtion vastuun rinnalla keskustan vaaliohjelmissa korostuu valtion velvollisuus tukea erityisesti perheitä ja yksilöitä, mutta samalla hyvinvointivastuuta siirretään vaaliohjelmissa voimakkaasti ihmiselle itselleen sekä tämän lähipiirille. Keskustan diskurssissa ihmisen vastuu omasta hyvinvoinnistaan kulkee läpi vaaliohjelman erilaisten aihepiirien yhteydessä: vastuun teema läpäisee puheen liikunnasta, perheistä, läheisistä ja luonnosta.

- (23) *Kannamme vastuuta ensisijassa itsestämme: siitä, mitä teemme ja mitä jätämme tekemättä. Vastuamme ulottuu kuitenkin lähimmäisten hyvinvointiin, kanssaihmiisiin lähellä ja kaukana, tuleviin sukupolviin sekä luontoon ja sen hyvinvointiin. Vastuun kantaminen ei ole taakka, vaan myönteinen mahdollisuus toteuttaa omaa ihmisyyttä ja sitä, mikä elämässä on arvokasta.* (Keskusta 2003a.)
- (24) *Heikommassa asemassa olevia perheitä on tuettava. Näin parannetaan perheiden edellytyksiä hallita omaa elämäänsä itsenäisesti.* (Keskusta 2011.)
- (25) *Liikunta kuuluu jokaiseen elämänvaiheeseen. Se on vastuunottamista omasta hyvinvoinnista.* (Keskusta 2011.)

Esimerkit 23–25 keskustan vaaliohjelmissa siirtävät hyvinvointivastuuta ihmiselle itselleen; lisäksi vastuu ulottuu myös oman itsen ulkopuolelle lähimmäisten hyvinvointiin, tuleviin sukupolviin ja luontoon. Yhteiskunnalla on kyllä velvollisuus tukea heikommassa asemassa olevia, mutta tuen tavoitteena on nimenomaan parantaa heidän edellytyksiään ottaa vastuuta omasta elämästään (esimerkki 24). Vastuunkanto omasta hyvinvoinnista tarkoittaa myös liikunnan harrastamista jokaisessa elämänvaiheessa (esimerkki 25).

Vaaliohjelmissa hyvinvointivastuu ei rajoitu pelkästään kansalaisen vastuuseen omasta hyvinvoinnistaan: sen mukaan kansalaisten on ennen muuta huolehdittava valtion hyvinvoinnista. Saarinen ym. (2014) tekivät saman huomion myös hallitusohjelmista: niistä on tulkittavissa siirtymä hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon – hyvinvoivia kansalaisia ei nähdä arvona sinänsä, vaan resurssina taloudelliseen menestykseen.

Kun tarkastellaan kokoomuksen vastuudiskurssia, huomataan, että kokoomus käyttää tässä yhteydessä turistimetafora. Kansalaisista on tullut hyvinvointivaltioturisteja, jotka eivät kannata itse vastuuta hyvinvoinnistaan. Ihannekansalainen sen sijaan osallistuisi hyvinvoinnin tuottamiseen esimerkiksi talkootöihin osallistumalla.

(26) *Meistä on tullut turisteja hyvinvointivaltioon. [– –] Millainen Suomi on huomenna, neljän vuoden vaalikauden jälkeen tai kymmenen vuoden kuluttua? Turisti ei jaksa nähdä päänsä. Turisti ei näe oman toimintansa merkitystä maan tulevaisuudelle. (Kokoomus 2011.)*

(27) *Talkoot ovat yhä suosittuampi tekemisen muoto Paremminvointivaltiossa. Paremminvointivaltiossa parannetaan vapaaehtoistyön toimintaedellytyksiä. (Kokoomus 2011.)*

Esimerkeissä 26 ja 27 rakentuu turistimetaforan avulla kokoomuslainen hyvinvointidiskurssi, jossa hyvinvointiyhteiskunnan vapaamatkustajia pidetään pahana ja sen sijaan talkoo- ja vapaaehtoistyötä hyvänä ja ”paremminvointia” rakentavana. Termi *paremminvointivaltio* esiintyy kokoomuksen vuoden 2011 vaaliohjelmassa, joka pohjaa metaforaan matkasta paremminvointivaltioon, mikä selittää avainsanalistan sanoja *matka* ja *turisti*. Paremminvointivaltioilla on kilpailuhenkinen kaiku, ja se rakentaa näkemystä, jossa taloudellinen menestys on hyvinvoinnin perustana.

Talouden ja kilpailukyvyn ohella hyvinvointi liitetään eduskuntavaaliohjelmissa myös vastuuseen eli kysymykseen siitä, kenelle kuuluu vastuu kansalaisten hyvinvoinnista. Vastaus tähän vaihtelee puolueittain ja muodostaa puoluekohtaisia, ideologisia diskursseja. Siinä missä SDP:llä ja perussuomalaisilla korostuu perinteinen valtion vastuu hyvinvoinnista, keskustan ohjelmissa korostuu systemaattisesti yksilön vastuu omasta ja lähiympäristönsä hyvinvoinnista. Kokoomuksen turistimetafora taas rakentaa vastakainasettelua aktiivisen, hyvinvointia rakentavan hyvinvointikansalaisen ja passiivisen hyvinvointivaltioturistin välille.

7 Lopuksi

Suomen neljän suurimman puolueen eduskuntavaaliohjelmat ovat täynnä hyvinvointipuhetta. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin, mistä puolueet puhuvat, kun ne puhuvat hyvinvoinnista. Tutkimuskysymys operationalistettiin avainsana-analyysin avulla: sel-

vitimme sanat, jotka esiintyvät *hyvinvointi*-alkuisten sanojen kanssa ja ovat tyypillisiä nimenomaan kullekin yksittäiselle puolueelle. Avainsana-analyysin perusteella valikoituneiden vaaliohjelmatekstien tarkempi laadullinen analyysi paljasti, että hyvinvointi kytketään puolueiden vaaliohjelmassa tyypillisesti talouteen ja kilpailukykyyn sekä hyvinvointivastuuseen. Näiden kahden teeman sisällä puolueiden ohjelmissa rakentui myös puoluekohtaisia, ideologia diskursseja.

Hyvinvointivaltio on rakennettu Suomessa sosiaalidemokraattien aatteelliselle visiolle. Huomionarvoista on kuitenkin, että hyvinvoinnista ja hyvinvointivaltiosta kasvoi 1960-luvulta eteenpäin kaikkien puolueiden yhteinen projekti, mikä johti siihen, että kansalainen saattoi olla vakaa hyvinvointivaltion kannattaja, mutta äänestää oikeastaan mitä tahansa suomalaista puoluetta. Niin kokoomus, maalaisliitto ja sen seuraaja keskustapuolue kuin myöhemmin perussuomalaisetkin näyttävät olevan vaaliohjelmiansa perusteella yksimielisesti hyvinvointivaltioagendan takana. Voidaan puhua (pohjoismaisen) hyvinvointivaltioretoriikan hegemoniasta, mutta tämä ei ole SDP:n poliittisen ideologian yksinoikeus, vaan myös keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisten poliittinen ideologia pohjaa (pohjoismaisen) hyvinvointivaltion kannattamiseen.

Tarkasteltaessa vaaliohjelmissa esiintyvää talous- ja kilpailukykyteemaa sekä hyvinvointivastuun teemaa paljastuu niiden sisältä kuitenkin puoluekohtaisia ideologisia hyvinvointidiskursseja, joilla puolueet luovat omaa retoriikkaansa, vaatimuksiaan ja normatiivisia odotuksiaan suhteessa hyvinvointiin.

SDP:llä korostuu täystyöllisyys ja palkkatyö hyvinvoinnin takeena ja työttömyys pahoinvointina. SDP:llä hyvinvointivastuun diskurssi korostaa valtion kollektiivista vastuuta hyvinvoinnista. Nämä diskurssit asettuvat luontevasti SDP:n ideologiseen ytimeen: sosiaalidemokraattinen ideologia on aina rakentunut kollektiivisuudelle ja järjestelmällisyydelle. Vaikka viime vuosikymmeninä kansalaisten sosiaalinen kierto on lisääntynyt, luokkataustat hämärtyneet eikä työsuhde jäsenenä enää ihmisen yhteiskunnallista paikkaa, SDP:n ideologinen hyvinvointidiskurssi rakentuu edelleen puolueen perinteeseen, historialliseen jatkumoon. Tämän perusteella voitaneen edelleen puhua SDP:stä työväenpuolueena.

Kokoomus konstruoi oman kestäväen talouden ja kilpailukykyyn diskurssinsa hyvinvoinnin edellytyksenä. Kokoomuksen vastuudiskurssissa korostuu yksilön oma vastuu hyvinvoinnista, jossa on lisäksi vain kokoomukselle ominainen leimansa: aktiivisen hyvinvointikansalaisen ihanne. Nämä kokoomuksen diskurssit rakentavat yleisesti ottaen puolueelle tunnusomaista ideologiaa, jossa korostuu ihmisen vapaus ja vastuu sekä yritteliäisyys.

Keskustan diskurssissa hyvinvoivat perheet ja perheiden hyvinvointia tukevat rakenteet ovat avain taloudelliseen menestykseen ja hyvinvointiin. Vastuudiskurssissa keskustalla korostuu ihmisen oma vastuu hyvinvoinnistaan ja yksilönvastuu läpileikkaa

kaikkia politiikkateemoja. Myös keskustan osalta nämä diskurssit vahvistavat puolueen ideologista ydintä: keskusta voidaan lukea liberaaliksi puolueeksi, joka kannattaa yksityistä omistajuutta, joskaan se ei vastusta esimerkiksi valtio-ohjattua taloutta.

Puolueista nuorin, perussuomalaiset, konstruoi oman diskurssinsa, jossa hyvinvointi rakentuu perinteisen raskaan teollisuuden ja siitä saatavan hyvinvoinnin varaan. Perussuomalainen vastuun diskurssi korostaa valtion vastuuta hyvinvoinnista ja antaa hyvin vahvan tuen pohjoismaiselle hyvinvointivaltiomallille. Perussuomalaisten vaaliohjelmat ja ideologia ovat sekä heidän itsensä että tutkijoiden mukaan (oikeisto)populistisia (esim. Railo & Vares 2011). Perussuomalaisten ideologiset diskurssit lähestyvät tietyllä tapaa trumpismille tyypillisiä ”make Finland great again” -visioita, joissa hyvinvointi toteutuu perinteisen teollisuuden toimintaedellytykset ja kilpailukyky turvaamalla. Täten tuetaan keskiluokan menestymistä. Perussuomalaisten ohjelmia olisi kuitenkin syytä tutkia tarkemmin, jotta näistä diskursseista saataisiin täsmällisempi kuva.

Tutkimuksemme osoittaa, että hyvinvoinnin diskurssit vaaliohjelmissä ovat hyvin talous- ja kilpailukykykypainotteisia. Lisäksi kilpailukykypuhe näyttää lisääntyneen 2010-luvulle tultaessa. Havainto lisääntyneestä kilpailukykypuheesta on linjassa luvussa 2 esitettyjen tutkimustulosten kanssa.

Vaaliohjelmissä korostuu vaade aktiivisesta ja hyvinvoivasta kansalaisesta kansakunnan hyvinvoinnin takaajana. Tämä herättää kysymyksiä siitä, mitä tapahtuu niille, jotka eivät pysy tässä kehässä mukana. Eriarvoistumiskehitys todennäköisesti kiihtyy, jos vastuu hyvinvoinnista kuuluu yhä enemmän henkilölle itselleen ja perheyhteisölle. Puolueilla näyttäisi olevan tahtoa padota eriarvoistumista, mutta keinot ovat erilaisia: perussuomalaiset haluavat harjoittaa perinteistä teollisuutta elvyttävää politiikkaa, keskusta keskittyisi perheiden hyvinvoinnin edistämiseen, kokoomus valtion kilpailukykyyn parantamiseen ja SDP työllisyyspolitiikkaan.

Tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu systemaattisesti diskursseissa mahdollisesti tapahtuvia ajallisia muutoksia. Se olisikin yksi tärkeä jatkotutkimuksen aihe: onko puolueiden teemoissa ja diskursseissa tapahtunut muutoksia 1990-luvun lamaa edeltävästä ajasta 2020-lukua lähestyttäessä?

Aineistolähteet

Keskusta 2003a. *Suomen Keskusta. Vaaliohjelma – Koko Suomen voimavarat käyttöön – Keskustan vaaliohjelma.*

Keskusta 2003b. *Kannanotto. Puoluevaltuuskunta 24.11.2002 Vantaalla. Keskusta eduskuntavaaleissa 2003: Valoisampi vaihtoehto.*

Keskusta 2011. *Suomen Keskusta. Vaaliohjelma vuoden 2011 eduskuntavaaleihin.*

Kokoomus 1991. *Eduskuntavaalit 1991. Kokoomuksen vaalitavoitteet.*

- Kokoomus 2011. *Matkaopas hyvinvointivaltiosta paremminvointivaltioon. Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2011.*
- Kokoomus 2015. *Strateginen hallitusohjelma.*
- Perussuomalaiset 1999. *Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma 1999. Oikeutta ja turvallisuutta Suomen kansalle.*
- Perussuomalaiset 2007. *Perussuomalaiset rp. Eduskuntavaaliohjelma 2007. Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta!*
- Perussuomalaiset 2011. *Suomalaiselle sopivin. Perussuomalaiset rp:n eduskuntavaaliohjelma 2011.*
- Perussuomalaiset 2015. *Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma – pääteemat.*
- SDP 1995. *Uuden vastuun aika. Sosiaalidemokraatit.*
- SDP 2011. *Työn ja oikeudenmukaisuuden puolesta.*
- SDP 2015. *Suunta Suomelle. Työtä, tasa-arvoa ja turvallisuutta. SDP:n vaaliohjelma.*

Kirjallisuus

- Aarnio, E. 1995. Välttämättömyyksistä suomalaisissa puolueohjelmissä "...jokaisen ihmisen tulee...". Teoksessa E. Aarnio & J. Kanerva (toim.) *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 98–109.
- Aarnio, E. 1997. Puolueohjelmat tekoina. Teoksessa S. Borg (toim.) *Puolueet 1990-luvulla. Näkökulmia suomalaiseen puolue toimintaan*. Turku: Turun yliopisto, 160–185.
- Aarnio, E. & J. Kanerva 1995. Saatteeksi. Teoksessa E. Aarnio & J. Kanerva (toim.) *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1–3.
- Aarnio, E. & K. Palonen 1995. Puolueohjelmat poliittisena kirjallisuutena. Teoksessa E. Aarnio & K. Palonen (toim.) *Puolueiden periaateohjelmat 1995*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 3–8.
- Ahlqvist, T. & S. Moision 2014. Neoliberalisation in a Nordic state: from castel polity towards a corporate polity in Finland. *New Political Economy*, 19 (1), 21–55. DOI: 10.1080/13563467.2013.768608.
- Alasuutari, P. 2004. Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? *Yhteiskuntapolitiikka*, 69 (1), 3–16.
- Biber, D., U. Connor, A. Upton, M. Anthony & K. Gladkov. 2007. Rhetorical appeals in fundraising. Teoksessa D. Biber, U. Connor & A. Upton (toim.) *Discourse on the move: using corpus analysis to describe discourse structure*. Amsterdam: John Benjamins, 121–151.
- Borg, O. 1964. *Suomen puolueideologiat. Periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin*. Porvoo: WSOY.
- Borg, O. 1995. Ohjelmatutkimuksen ja ohjelmakirjoituksen perinteestä ja sen muutoksesta. Teoksessa E. Aarnio & J. Kanerva (toim.) *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 4–23.
- Cockburn, A. 2000. The say after. *Nation*, 271 (15), 10–11.
- Doyle, D. 2000. The presidential sweepstakes 2000. *Phi Delta Kappan*, 82 (2), 121–124.
- Eskelinen, A. 2011. Pieniä suuria kokemuksia. Teoksessa J. Tiihonen (toim.) *Miksi äänestää – vaalikirja*. Helsinki: Teos, 55–72.
- Fairclough, N. 2010. *Critical discourse analysis. The critical study of language*. New York: Routledge.
- FDP = Finnish Dep Parser. <http://turkunlp.github.io/Finnish-dep-parser/>.
- Fougner, T. 2006. The state, international competitiveness and neoliberal globalisation: is there a future beyond 'the competition state'? *Review of International Studies*, 32, 165–185. DOI: 10.1017/S0260210506006978.

- Gee, J. 1999. *Introduction to discourse analysis. Theory and method*. London: Routledge.
- Gergen, K. 1985. The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*, 40 (3), 266–275.
- Haavisto, I. & P. Kiljunen 2011. *Maailman paras maa. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2011*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Hacking, I. 2009. *Mitä sosiaalinen konstruktioismi on?* Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, V. 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: SKS.
- Helne, T. 2016. Vakuutus kasvugeneraattorina: päästötöntä edistystä? *Janus*, 24 (2), 156–171.
- Jokinen, A., K. Juhila & E. Suoninen 2016. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Kananen, J. 2008. Kilpailukyky ja tuottavuus 2000-luvun sosiaalipolitiikassa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 73 (3), 239–249.
- Kantola, A. 2006. Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvallion sanastot. Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 156–178.
- Kettunen, P. 2008. *Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. Tampere: Vastapaino.
- Kettunen, P. 2015. Hyvinvointivaltion yhteiskunta. Teoksessa J. Autto & M. Nygård (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 71–109.
- Latva-Äijö, L. 1983. *Puolueiden erityisohjelmat 1944–1980*. Turku: Turun yliopisto.
- Mickelsson, R. 2007. *Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.
- Nygård, M. 2015. Hyvinvointivaltiosta kilpailuvallioon? Teoksessa J. Autto & M. Nygård (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 136–166.
- Pietikäinen, S. & A. Mäntynen 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Potter, J. & M. Wetherell 1987. *Discourse and social psychology beyond attitudes and behaviour*. London: Sage Publications.
- Potter, J. & M. Wetherell 1990. Discourse: noun, verb or social practice? *Philosophical Psychology*, 3 (2), 205–219.
- Pälli, P. 2003. *Ihmisyryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5580-0>.
- Railo, E. & V. Vares 2011. *Oikeistopopulismin monet kasvot – perussuomalaisuus poliittisen historian ja mediatutkimuksen näkökulmasta*. Helsinki: Suomen Toivo -ajatuspaja.
- Saarinen, A., S. Salmenniemi & H. Keränen 2014. Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon. Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessä diskurssissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79 (6), 605–618.
- Scott, M. 2011. *WordSmith tools manual. Version 6*. Liverpool: Lexical Analysis Software.
- Scott, M. & C. Tribble 2006. *Textual patterns: key words and corpus analysis in language education*. Amsterdam: John Benjamins.
- Virsu, V. 2007. Sosiaalisten ongelmien retoriikkaa: tapaus doping. *Virittäjä*, 111 (3), 346–366.
- VNK 2013. *Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko: kestäväällä kasvulla hyvinvointia*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18/2013. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Yliaska, V. 2014. *Tehokkuuden toiveuni. Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Into Kustannus.